

CĂLĂTORUL MIHAIL KOGĂLNICEANU
(NOTE DE CĂLĂTORIE ÎN SPANIA)

Angela GREJDIERU, drd.
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *In this article, we comment on the writing "Travel Notes in Spain" by Mihail Kogălniceanu, inspired by the author of the journey undertaken, during the years 1846-1847, in the Iberian region. The text includes a broad look on the geographical, ethnographic, historical, social, political, cultural, family aspects of this picturesque area. The observations of the Moldovan traveller are structured on the principle of comparison, most of the evoked Hispanic realities being compared to the similar ones from Moldova of the past. Frequent parallels denote that the travelling writer is critically observing and analyzing otherness, relating it to the identity of his homeland and his people. The prose is built from meticulous comments, which the narrator, adopting sometimes the role of guide, seems to present them to an imaginary interlocutor.*

Keywords: *travel, traveller, subjectivity, identity, otherness, discourse.*

Dacă ar fi să definim tipul prozatorului român din perioada 1830-1860, supranumită și pașoptistă, expresia *homo viator* (din latină, *omul pelerin*) l-ar caracteriza cel mai exact. Călătoriile pe care le-au întreprins mai toți scriitorii timpului, în condiții și scopuri diverse, îi inspirau nu doar în descoperirea altor meleaguri, ci și le stimulau, în primul rând, experiența scrisului. În acest context, exegeza literară discută ideea că, în literatura noastră, originea speciilor se află în călătorie, „ferment al imaginației autorilor români, în aventura ce se va finaliza cu nașterea literaturii române moderne” (Dodu Bălan, Marinescu 2007: 278). Într-adevăr, dacă invocăm aici operele semnate de primii noștri scriitori, Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu ș. a., atunci ajungem la concluzia că atât speciile lirice (meditația, elegia, pastelul), cât și cele epice (schița, povestirea, nuvela) își au originea în experiențele lor de călătorie.

Interesul condeierilor pașoptiști pentru călătorii este întreținut de

noile condiții, politice, economice și culturale, în care se aflau Moldova și Muntenia după semnarea, în anul 1829, a tratatului de la Adrianopol. Pentru cele două principate române, era care începe aduce cu sine deschideri spre lumea nouă, cea occidentală, pe care tinerii aristocrați o explorează plecând la învățătură sau în voiajuri. Majoritatea scriitorilor-peregrini și-au fixat impresiile în jurnale, note, memorii, care constituie nu doar un impresionant de voluminos capitol în cadrul literaturii timpului, dar și veritabile informații de ordin geografic, istoric, cultural despre meleagurile natale și cele străine.

Mai jos, ne vom referi la *Note de călătorie în Spania* de Mihail Kogălniceanu. Precizăm că proza, redactată inițial în limba franceză cu titlul *Notes sur l'Espagne*, apare ca rezultat al unei călătorii, efectuate de autor, pe parcursul anilor 1846-1847, în ținutul iberic. Specificăm că tânărul Kogălniceanu își părăsește baștina în urma unor evenimente de fel favorabile: resimțind tot mai mult presiunea din partea domnitorului Mihail Sturdza din cauza convingerilor sale politice, în februarie 1846, pleacă în exil la Paris, de unde, în toamna aceluiași an, în dorința de a participa la două nunți regale, se va îndrepta spre Spania (Cf. Pop 1979: 127).

Din text, aflăm că, inițial, adolescentul Kogălniceanu întreprinde în Spania o călătorie imaginară, livrescă, căci visul de a cunoaște mai mult despre acest ținut pitoresc îi este inspirat de lectura unei opere semnate de scriitorul francez Jean-Pierre Claris de Florian. Scriitorul mărturisește: „Încă în copilărie, la 1832, când intrat de-abia în al patrusprecelea an, două tomuri mici au picat în mâna mea, tipărite franțuzește, era *Gonzalv de Cordova* a domnului de Florian. Această carte, cu tot ridicolul pastoral ce-i acoperă autorul, au ațâțat în mine dorința de a vedea Spania” (Kogălniceanu 1967: 94),

În *Note de călătorie în Spania*, relevându-și detaliat impresiile pe care i le lasă acest voiaj, contemplativul Mihail Kogălniceanu își declară puternicul atașament pentru tot ce constituie universul hispanic. Proza debutează cu o adresare către cititor, căruia naratorul îi comunică următoarele: „Crează-mă, am o simpatie pentru Espana, o iubesc ca țara mea, îi sunt foarte îndurător pentru metehnilile sale. În toată scrierea m-am ferit de personalități. Este un popor cu mari virtuți. Impresia dintâi ce produce nu poate fi plăcută, pentru că lipsește confortul; însă, după o scurtă petrecere, străinul se acimatizează, face legături intime, pre care le plânge

când le părăsește” (Idem: 89).

La început, vizitează provinciile Castilia și Andaluzia, apoi Madridul. Înarmat cu idei democratice și cu o consistentă cultură livrescă (anterior, la Berlin, tânărul Kogălniceanu își impresionează profesorii prin inteligența-i remarcabilă și deosebitele-i capacități intelectuale), scriitorul investighează cu mult elan trecutul medieval și prezentul Spaniei. Pentru a-și informa cât mai exact cititorul despre istoria și civilizația Spaniei, consultă câteva lucrări ale unor importanți scriitori englezi, francezi și spanioli (Cf. Kogălniceanu 1974: 535). Notele includ o privire amplă asupra aspectelor geografice, etnografice, istorice, sociale, politice, culturale, familiale ale țării iberice – toate structurate pe principiul comparației, căci majoritatea realităților hispanice evocate sunt raportate la cele similare din Principatul Moldovei. Frecvențele paralele denotă faptul că scriitorul-călător observă și analizează critic alteritatea, raportând-o la identitatea patriei sale și a poporului său. Intrând în Castilia, trăiește sentimentul că se află „în țările rumânești”. Aici, observă mai multe obiceiuri similare celor din spațiul natal: „Ca și în și în țările noastre, *el arrero* nu trece fără ca să-ți zică: *Dios guarde a noted – vaya noted con Dios*, ca la noi: *Cale bună, mergi cu Domnul*. Care român, auzind pre castilean cântând niște cântece jăluite, simplu modelate pe câteva note, mai cu aceleași arii, unele de amor, altele de jale, altele din vremea morilor sau viața unui hoț vestit, nu crede că aude țaranii noștri cântând doinele munților, cântecele de jale a șesului, cântecele lui Bujor? Căci în Spania, ca și în România, bandiții sunt fiii poetici ai poporului. Espaniolul, ca și rumânul, este improvizator (...)” (Kogălniceanu 1967: 91). Șirul de similitudini continuă, călătorul constatând că ambele popoare se întâlnesc și în alte tradiții și obiceiuri: cântecul în grup al călărășilor munteni, pietrele funerare sau crucile de pe marginea drumului, „lipsa birtelor”, destinul călugărițelor, „călugărite fără voia lor”, mania pentru comori și misterele din jurul lor, obiceiul de a rosti complimente și conținutul lor etc. Kogălniceanu crede că predilecția pentru povești și improvizație, comună ambelor popoare, se explică prin influența orientală, căci și spaniolii, și românii au fost ocupați de arabi: în Spania aceștia numindu-se mori, în România – turci. Deși între aceste două țări și popoare există și diferențe (în peisaje și relief, așezări rurale etc.), coincidențele sunt atât de numeroase, încât, într-un moment, autorul exclamă emoționat „că pe acest pământ espaniol trebuia să găsesc toate suvenirile țării mele!” (Idem:

97). Aceste similitudini îi amplifică naratorului afectivitatea pentru Spania, sentiment pe care îl definește astfel: „Fie această țară, poate că pentru că samănă cu a mea, îmi place cu orizontele, cu bandiții săi, cu lipsa confortului, cu țăranii săi simpli și politicoși, cu oamenii de societate, cu tradițiile și poveștile sale, pre care la tot pasul le găsești, cu calicii săi, boieri mari, îmi place și iar îmi place” (Idem: 92). Înarmat cu un remarcabil spirit de observație, călătorul Kogălniceanu examinează cu atenție și caracterul localnicilor, pe care îl găsește asemănător cu al conaționaliilor săi, căci „Andaluzii au aceeași reputație de fanfaronadă ca focșănenii la noi. Vorbele lor sunt pline de exagerații: cultul lui Erod. „Eu sunt Erod-împărat care când a încălecat/, pământul s-a cutremurat”, este *à la lettre, un état de andaluz*, care zice că, când scoate sabia, *triembla la terra*” (Idem), doar că spaniolii se deosebesc de români „prin dragostea pentru titluri, scuturi și genealogie. În Asturia, la poarta unei colibe, unui bordei, zărești scutul familiei și nu găsești un spaniol care să nu-ți zică că nu se trage dintr-o familie strălucită: ficior de creștin vechi, fără amestecare de sânge de judov sau de mor. Dar aceasta contribuie la fudulia, care caracteriza pe spaniol, și pe care noi, robiți sute de ani, am pierdut-o” (Idem: 93). Menționăm, în context, că unele realități sunt raportate și la Germania, dar, în aceste cazuri, există doar diferențe, cum ar fi așezările rurale din Castilia, „deszăstrate de cea mai frumoasă podoabă a satelor Germaniei, verdeața copacilor” (Idem: 90). Pe lângă aceste observații, Kogălniceanu descrie Madridul, evocă obiceiurile familiale și cele proprii doar acestui popor: siesta, cursa de tauri, festinurile nesfârșite, revoluțiile frecvente etc. Portretul spaniolului, „foarte simțitor pentru frumusețile și scenele naturii”, este configurat pe tot parcursul întregului text. În același timp, călătorul își exprimă regretul că „Espania poetică și religioasă se duce!” (Idem: 98).

În această proză, discursul este construit din observații minuțioase, pe care naratorul, adoptându-și, pe alocuri, rolul de ghid, pare să i le prezintă unui interlocutor imaginar. În descrierea provinciei Castilia, verbele la persoana a doua singular lasă impresia de reportaj: „Castilia, cu întinsele sale șesuri, cu largele sale orizonturi, cu munții săi în depărtare goli și petroși, înfățișează maiestatea oceanului. Această provincie, ca și Manciancia, deși hambarul Spaniei, prin mulțimea de cereale ce produce, seamănă pustie. Vezi largi și întinse arături, și cu greu găsești brațele ce le seamănă. Satele sunt împrăștiate și rare; și când te apropii de ele, te sparii de privirea

lor. Aceste sate, formate de pietre roșii pe care le socoți aprinse de ferbințeala soarelui, le vezi toate strânse, încungiurate de ziduri (...)” (Idem: 90). Într-un alt fragment, după ce explică din ce cauza „castilanul este dușmanul născut al copacilor”, aplică același stil reportericesc: „În toată Castilia și Mancia nu vezi copaci, dar nu vezi asemenea și paseri. De-abia zărești în aer câteodată rotindu-se câte un vultur; de-abia în iarnă zărești câte o potârniche; dar păsări cântătoare, poezia pădurilor, nicăieri nu le zărești” (Idem). Pentru a fi veridic și a reda exact atmosfera țării vizitate, naratorul include în text cuvinte în limba spaniolă (*hidalgos, arreros, navaja, arabuco, bandolero*) și diverse expresii (ex. *venta, bezo los pies a cadet los manos*).

Note de călătorie în Spania se încheie cu o descriere amplă a Spaniei noi, în care scriitorul moldovean constată o situație degradantă pe toate planurile: în administrare, legislație, politică, civilizație materială și spirituală. În virtutea opiniilor sale democratice, autorul conchide că „nădejdea este numai în popor” (Idem: 101). În sensul observațiilor de mai sus, călătoria în Spania a fost pentru scriitorul moldovean un minunat prilej de informare, de trăire emoțională, de exprimare în scris, căci această experiență „poate să le ofere celor care știu să vadă o deschidere spre o lume care nu e decât un sistem de oglinzi, un sine care dezvăluie și se mărturisește” (Anghelescu 2015: 206). Acest voiaj îi întărește și mai mult iluziile pe care le dobânda când, prin intermediul lecturilor, vizualiza imaginile romantice ale meleagurilor hispanice. Referitor la acestea, naratorul conchide: „După ce m-am aflat în ele, adese mă întrebam, dacă adevărat eram în Spanie; ochii mei nu puteau să mă facă să cred că eram în adevăr în țara a căruia întâmplări îmi legăna copilăria. Dar, în adevăr, nu este o minciună, am fost în Spania; i-am văzut monumentele, am asistat la serbările sale, m-am rugat în catedralele sale, m-am plimbat prin monumentele sale, am petrecut supt îmbălsămata sa atmosferă și impresia ce mi-au lăsat este tot așa vie ca înainte de a intra în ea, și că, numai Dumnezeu să-mi lase zile, nădăjduiesc încă o dată să văd Ispania” (Idem: 95).

Rezumând importanța acestor note de călătorie, Eugen Denize opinează: „În ansamblu, putem considera că însemnările de călătorie ale lui Kogălniceanu reprezintă contribuția de cele mai mari dimensiuni și de cea mai remarcabilă informație pe care exponenții culturii noastre din epoca

avută în vedere au adus-o cu privire la cultura, civilizația, istoria și poporul spaniol. De asemenea, Kogălniceanu a fost primul mare istoric al nostru care s-a ocupat mai îndeaproape de istoria Spaniei, a fost primul care a trecut dincolo de simpla comunicare a unor date și informații și a făcut efortul de a le interpreta, de a face analogii cu istoria altor popoare, inclusiv cu cea a poporului român, efort demn de laudă și încununat de succes, care se încadrează în vocația dintotdeauna a istoriografiei noastre, aceea de a se raporta la scara universală a evenimentelor” (Denize 2003: 9).

Bibliografie

Anghelescu, Mircea, *Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română*, București, Editura Cartea Românească, 2015.

Bălan, Ion Dodu; Marinescu, Luiza, *Istoria literaturii române de la începuturi la epoca marilor clasici*, ediția a III-a, București, Editura Fundației România de Măine, 2007.

Denize, Eugen, *Călători români în Spania secolului al XIX-lea*, în „Tribuna”, Nr. 28, 1-15 noiembrie 2003, p. 6 - 9.

Kogălniceanu, Mihail, *Scrieri*, Texte alese și studiu introductiv de Geo Șerban, București, Editura Tineretului, 1967.

Kogălniceanu, Mihail, *Opere*, vol. I, București, Editura Academiei, 1974.

Pop, Augustin Z. N., *Pe urmele lui Mihail Kogălniceanu*, București, Editura Sport-Turism, 1979.